การพัฒนานวัตกรชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนจังหวัดเชียงราย[1]
Development of Innovative Villagers for Sustainable Development in Chiang Rai Province

จามรี พระสุนิล[2] และ นพพร จันทรนำชู[3]
Jamaree Prasunin and Nopporn Chantaranamchoo
Received: January 29, 2024/ Revised: May 1, 2024/ Accepted: May 10, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อค้นหาชุมชนต้นแบบการพัฒนานวัตกรชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนจังหวัดเชียงราย 2) เพื่อศึกษากระบวนการสร้างนวัตกรชาวบ้านของชุมชนต้นแบบจังหวัดเชียงราย และ 3) เพื่อศึกษาเงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนานวัตกรชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ทำการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพโดยมีเครื่องมือหลักคือประเด็นการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาของชุมชนในพื้นที่จังหวัดเชียงราย ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 20 คน โดยวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) การค้นหาชุมชนต้นแบบใช้หลักการดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วมกับภาคีเครือข่าย ได้แก่ ภาครัฐ ตัวแทนภาคประชาสังคม และภาคีภาคเอกชน รวมถึงภาคการศึกษา โดยมี 6 ชุมชนต้นแบบการพัฒนานวัตกรชาวบ้าน ปรากฏนิยามร่วมการพัฒนาศักยภาพบุคคลให้เป็นแกนนำ ผู้นำนักพัฒนาบนพื้นฐานทุนและภูมิปัญญาของชุมชนที่จะเป็น “นวัตกรชาวบ้าน” 2) กระบวนการสร้างนวัตกรชาวบ้านของชุมชนต้นแบบจังหวัดเชียงราย ประกอบด้วย 2.1 กระบวนการเรียนรู้ องค์ความรู้ ภูมิปัญญา 2.2 กระบวนการทางสังคมของผู้นำ และ 2.3 กระบวนการเสริมพลังภาคีเครือข่าย และ 3) เงื่อนไข

---

[1] บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ตัวแบบความสำเร็จของการพัฒนานวัตกรชาวบ้านในการจัดการชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”

[2] นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (PhD student of Development Education, Faculty of Education, Silpakorn University), Email: jamaree.pra@crru.ac.th

[3] รองศาสตราจารย์, คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (Associate Professor, Faculty of Education, Silpakorn University), Email nopporncu@gmail.com

ความสำเร็จของการพัฒนานวัตกรชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ประกอบด้วย 3.1 องค์ความรู้ 3.2 ภาวะผู้นำกับการพัฒนา 3.3 การสร้างภาคีเครือข่าย และ 3.4 การพัฒนาองค์ความรู้การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยนำสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของจังหวัดเชียงรายในการขับเคลื่อนชุมชนด้วยการพัฒนาเศรษฐกิจ ความรับผิดชอบต่อสังคม และการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: นวัตกรชาวบ้าน เงื่อนไขความสำเร็จ เครือข่ายการมีส่วนร่วม ภูมิปัญญา การพัฒนาที่ยั่งยืน

Abstract

The research's objectives were to 1) identify model communities for developing innovative villagers to move towards sustainable development in Chiang Rai Province, 2) study the process of creating innovative villagers in these model communities, and 3) examine the conditions for success in developing innovative villagers to move towards sustainable development. The qualitative research methodology used included focus group discussions, interviews and participant observations of community development activities in Chiang Rai Province. There were 20 key informants and content analysis was employed. The research findings are as follows: First, model communities were identified that utilized participatory principles involving network partners from the government, civil society, private, and education sector. Six model communities were identified for the development of innovative villagers. A common definition of developing the potential of individuals to become "innovative villagers" which is based on capital and community wisdom was adopted. Second, the process of developing innovative villagers in the model communities of Chiang Rai Province consisted of: 2.1 the learning process, knowledge, and wisdom, 2.2 the social process of leadership, and 2.3 the process of strengthening network partnerships. Lastly, the conditions for success in developing

innovative villagers to move towards sustainable development included: 3.1 knowledge, 3.2 leadership, 3.3 creating network partners, and 3.4 sustainable knowledge development. This will lead to the sustainable development of Chiang Rai Province by driving the community through economic development, social responsibility, and the sustainable preservation of natural resources.

Keywords: Innovative Villagers, Conditions for Success, Participation Network, Wisdom, Sustainable Development

บทนำ

ในปัจจุบันแนวคิดด้านการพัฒนาให้ความสำคัญกับการที่คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเทคโนโลยี องค์ความรู้ ทักษะ เศรษฐกิจ รวมถึงสภาพแวดล้อม (The Community Development Department, 2016; Jarumethiyan, & Watthano, 2018) โดยเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่สามารถนำองค์ความรู้ ภูมิปัญญา ทุนชุมชนที่มีอยู่สู่การจัดการชุมชนที่เป็นการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น สังคม ตามกรอบของแผนพัฒนาประเทศ ที่มีคนเป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนและสามารถเชื่อมโยงกับการพัฒนาแบบองค์รวม (Rachakham, Intharawong & Limpsuraphong, 2014) ในขณะที่ชุมชนมีความเป็นพลวัตซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทและเงื่อนไขของชุมชน ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกอีกด้วย ดังนั้นการพัฒนาความรู้และทักษะของผู้นำจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง เพราะการเสริมสร้างความรู้และพัฒนาทักษะจะทำให้ผู้นำชุมชนมีโลกทัศน์ใหม่ต่องานพัฒนา (Jarumethiyan & Watthano, 2018; Shrivastava, Smith, O'Brien, & Zsolnai, 2020) โดยผู้นำชุมชนนี้เองที่สามารถพัฒนาตนเองในด้านการเรียนรู้และเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงหรืออาจเรียกว่านวัตกร เมื่อบูรณาการกับการพัฒนาชุมชนแล้ว ผู้นำสามารถเป็นนวัตกรหรือเป็นผู้สร้างนวัตกรรมสำหรับแก้ปัญหาให้กับชุมชนของตนเอง และเพื่อนำเสนอแนวทางในการแพร่กระจายนวัตกรรมสู่ชุมชน ผ่านกระบวนการการเรียนรู้และใช้ความรู้หรือสารสนเทศในเชิงประสบการณ์ ภูมิปัญญา และทักษะขยายผลการเรียนรู้ขององค์กรชุมชนโดยรวมได้ (Kumsubha, 2019)

การพัฒนาคนจะสามารถเป็นคำตอบให้กับการพัฒนาตามฐานคิดการวิจัยครั้งนี้ ดังแนวทางหลัก 2 แนวทาง ได้แก่ 1) แนวคิดแบบการพัฒนาชุมชน (Community Development) ซึ่งมีจุดเน้นให้คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา และ 2) แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งเป็นแนวคิดการพัฒนาทางเลือกที่มีฐานคิดเกี่ยวกับการพัฒนาองค์รวมและการพัฒนาหลากหลายมิติ โดยการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการพัฒนาอย่างสมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ที่คำนึงถึงผลต่อคนรุ่นอนาคต รวมถึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคม ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน (Chantaranamchoo, 2020; SDG index, 2019; Shrivastava, Smith, O'Brien, & Zsolnai, 2020) โดยการพัฒนาท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงนี้เองสามารถนำองค์ความรู้เชิงภูมิปัญญาท้องถิ่นสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี ทั้งในการจัดระเบียบทางสังคม ระดับปัจเจก ระดับชุมชน สังคม และต่อยอดสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยอาศัยประสบการณ์ของผู้รู้ รวมถึงการปรับระบบองค์ความรู้เพื่อเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในสังคมที่เป็นพลวัต ซึ่งกลไกการถ่ายทอดองค์ความรู้เชิงภูมิปัญญาสามารถบูรณาการกับองค์ความรู้สมัยใหม่เพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพของบุคคลได้

การพัฒนาบุคคลในกระบวนการวิจัยนี้เรียกว่า "นวัตกรชาวบ้าน" ที่มาจากการสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่สามารถนำองค์ความรู้ ภูมิปัญญา ทุนชุมชนที่มีอยู่ เป็นแกนนำที่มีอิทธิพลขับเคลื่อนพัฒนาชุมชนจากภูมิปัญญา องค์ความรู้ และเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ถ่ายทอดจากประสบการณ์การทำงานชุมชนที่มาจากความต้องการของประชาชนในชุมชนเป็นสำคัญ โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม ให้คนในพื้นที่มองเห็นถึงศักยภาพที่มีอยู่ในชุมชนมาต่อยอดในการแก้ไขปัญหา และพัฒนาให้เกิดความยั่งยืนอย่างสมดุลในด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาที่และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals) ของประเทศไทยและภาคีความร่วมมือระดับโลก (Salvia, Filho, Brandli & Griebeler, 2019; Simsin, Boonthongtheng & Nakhunsong, 2016)

การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษากระบวนการและเงื่อนไขความสำเร็จของพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนและแกนนำนักพัฒนาที่เรียกว่า "นวัตกรชาวบ้าน" ในการรับ-ปรับใช้-ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่เหมาะสมกับบริบท รวมถึงบูรณาการการทำงานในลักษณะของเครือข่ายตั้งแต่การปรับระบบคิดและสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนทำให้เกิดความคิดมุ่งแก้ไขปัญหาของชุมชน ด้วยชุมชน และโดยชุมชน ในการค้นหาพื้นที่ที่

แสดงถึงศักยภาพของชุมชนที่มีความเข้มแข็ง พบว่า จังหวัดเชียงรายเป็นพื้นที่ที่มีอัตลักษณ์ชุมชนพหุวัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมของเมืองชายแดนที่สามารถนำกลไกผู้นำการเปลี่ยนแปลงสู่การสร้างผลลัพธ์ด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ โดยมีผลการศึกษาด้านนวัตกรชาวบ้านกระบวนการส่งเสริมนวัตกรชาวบ้านของชุมชนบ้านปางสา จังหวัดเชียงราย (Prasunin, 2020) พบว่า มีการเสริมสรางนวัตกรชาวบานของพื้นที่ ในด้านความเป็นผู้นำที่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาจังหวัดเชียงราย โดยเน้นด้านชาติพันธุ์ ด้านการพึ่งพาด้านการพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยว และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งยังมีผลลัพธ์ด้านการดำเนินงานชุมชนเข้มแข็งระดับหมู่บ้าน มีแผนชุมชนที่มีคุณภาพระดับดีมาก ตามเกณฑ์การจัดระดับคุณภาพแผนชุมชนและนวัตกรชาวบ้าน จะเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงของชุมชนเช่นเดียวกับนวัตกรรมสังคมที่เป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Wipawanich, 2016) ซึ่งต้นแบบของชุมชนที่มีนวัตกรชาวบ้านสามารถทบทวนปัจจัยความสำเร็จของตัวแบบนวัตกรรมสังคมที่เป็นแนวทางการวิจัยในอนาคตตามทฤษฎีสถาบันและโครงสร้าง (Giovany, 2014) รวมถึงมีกรณีศึกษาในสังคมชนบทที่ว่าด้วยกรอบนวัตกรรมทางสังคมจะเป็นกระบวนการทำงานด้านการพัฒนา และการจัดการชุมชน ที่มีความท้าทายจากสภาพแวดล้อมของชุมชน ทัศนคติ รวมถึงความต้องการของชาวบ้านในกรณีศึกษาสังคมที่มีความเฉพาะ ดังนั้นนวัตกรชาวบ้านที่มาจากชุมชนจึงสามารถเป็นพลังสำคัญในการจัดการชุมชนสู่ความยั่งยืนได้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อค้นหาชุมชนต้นแบบการพัฒนานวัตกรชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนจังหวัดเชียงราย
2. เพื่อศึกษากระบวนการสร้างนวัตกรชาวบ้านของชุมชนต้นแบบจังหวัดเชียงราย
3. เพื่อศึกษาเงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนานวัตกรชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

การทบทวนวรรณกรรมและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรม โดยมีการบูรณาการแนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องสู่นิยามศัพท์เฉพาะในงานวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยแนวคิดสำคัญในการออกแบบการวิจัย ได้แก่

1. การวิจัยเชิงพื้นที่ (Area base) คือ การพัฒนาโดยเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาชน รวมถึงการบริหารจัดการพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบทและฐานทุนชุมชน โดยจังหวัดเชียงรายมีทุนชุมชนที่สำคัญและสามารถขยายผลให้เกิดการเรียนรู้และปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง ทั้งในระดับสังคมของประเทศไทยและระดับโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านเศรษฐกิจสังคม สภาพแวดล้อม เทคโนโลยีและนวัตกรรม (Program Management Unit on Area-Based Development (PMU A), 2020)

2. แนวคิดการพัฒนาชุมชน (Community Development) หมายถึง การพัฒนาที่มีคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา (The Community Development Department, 2016; Simsin, et.al, 2016; Komalamisr, et.al, 2019)

3. แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งหมายถึง สมดุลการพัฒนาในมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นเป้าหมายของกระบวนการวิจัยครั้งนี้ ที่จะเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนและส่งเสริม ให้เกิดคุณภาพชีวิตของผู้คนอย่างมีความสมดุลกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Salvia, et.al, 2019; Luna-Nemecio, et.al, 2020; Chantaranamchoo, 2020; Setkij, 2020; SDG index, 2019)

4. นวัตกรชาวบ้าน (Innovative villagers) หมายถึง ผู้นำหรือแกนนำชุมชนที่สามารถบูรณาการองค์ความรู้ ภูมิปัญญา จากทุนชุมชนในพื้นที่ผสมผสานกับองค์ความรู้และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดเป็นแนวทางการพัฒนาหรือนวัตกรรมสังคม ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน โดยมีบทบาทเป็นผู้ที่นำเสนอแนวคิดใหม่ วิธีการใหม่หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่เพื่อให้เกิดนวัตกรรมที่สอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ โดยมีองค์ประกอบ 3 องค์ประกอบของนวัตกรชาวบ้าน ได้แก่ 1) นวัตกรรมสังคม คือ แนวทางใหม่ในการแก้ปัญหา เกิดจากการรวมตัวร่วมคิดร่วมสร้างของคนในสังคม ผู้มีจิตสำนึกร่วมต่อสาธารณะ และมีพัฒนาการ มีการขยายผลไปสู่การเปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงพื้นที่และเชิงรูปลักษณะ 2) นวัตกรรมกระบวนการ โดยเน้นกระบวนการความรู้ หมายถึงองค์ความรู้และภูมิปัญญาของชุมชนที่สามารถส่งเสริมเป็นนวัตกรรมสังคมและขยายผลสู่การพัฒนาได้

และ 3) นวัตกรรมเทคโนโลยี โดยนวัตกรชาวบ้านสามารถเป็นแกนนำที่ทำให้เกิดการส่งเสริมการถ่ายทอดและเรียนรู้ด้านเทคโนโลยี ตั้งแต่ระดับเทคโนโลยีชุมมชนและรองรับเทคโนโลยีของโลกยุคโลกาภิวัตน์จากการปฏิบัติในชุมชนสู่การสร้างความเข้มแข็งและแข่งขันได้ (Program Management Unit on Area-Based Development (PMU A), 2020; Yuyuen, Phumota, Sira, 2017; Kumsubha, 2019)

5. แนวคิดเครือข่ายการมีส่วนร่วม หมายถึง ความสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของประชาชน และภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคม ในทุกขั้นตอนการพัฒนาทั้งในการแก้ไขปัญหาและป้องกันปัญหา โดยเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม ร่วมกำหนดนโยบาย ร่วมวางแผน ตัดสินใจและปฏิบัติตามแผน ร่วมติดตามประเมินผลและรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ โดยเน้นเรื่องการพัฒนาความรู้ ความสามารถในการพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยมีองค์ประกอบของเครือข่ายและการมีส่วนร่วม 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ภาคประชาสังคม ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคการศึกษา หรือภาคส่วนวิชาการ วิชาการ (Jozelin, et.al, 2019; Chantaranamchoo, 2020)

ดังนั้น การดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ เป็นไปตามแนวคิดข้างต้นที่เป็นกรอบและพื้นฐานการดำเนินงาน ที่สามารถนำเสนอถึงการค้นหาต้นแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่มีนวัตกรชาวบ้านเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และสามารถวิเคราะห์กระบวนการสร้างนวัตกรและเงื่อนไขความสำเร็จการพัฒนาแกนนำ/ผู้นำชุมชนในการเป็นนวัตกรชาวบ้านที่สามารถถ่ายทอด ส่งเสริม และสร้างนวัตกรรมชุมชนตามบริบทของพื้นที่ ที่สามารถพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิตของชุมชนได้

การดำเนินงานวิจัย

งานวิจัยนี้ ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยกำหนดขอบเขตเชิงพื้นที่เพื่อคัดเลือกพื้นที่แสดงถึงอัตลักษณ์สังคมพหุวัฒนธรรมของจังหวัดเชียงราย จาก 18 อำเภอ จากนั้นดำเนินการพิจารณาคัดเลือกในชุมชนระดับตำบลหรือระดับหมู่บ้าน ที่สามารถเป็นพื้นที่ที่มีจุดเด่นด้านความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมีภาคีเครือข่ายความร่วมมือของการสร้างและส่งเสริมแกนนำชุมชนสู่นวัตกรชาวบ้าน เพื่อค้นหาชุมชนต้นแบบการพัฒนานวัตกรชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนจังหวัดเชียงราย สามารถแสดงขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

1) ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) โดยกำหนดคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

1.1 นวัตกรชาวบ้าน ที่เป็นแกนนำชุมชน หรือภาคีเครือข่ายภาคประชาสังคม จำนวน 13 คน มีเกณฑ์การคัดเลือก ได้แก่ ผู้นำที่เป็นทางการ และผู้นำตามธรรมชาติ ที่ชุมชนให้การยอมรับ

1.2 ภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่จังหวัดเชียงราย จำนวน 7 คน มีเกณฑ์การคัดเลือกจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนาจังหวัดเชียงรายในมิติคุณภาพชีวิตและการพัฒนาอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดเชียงราย องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเชียงราย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย และตัวแทนภาคเอกชนกลุ่มเครือข่าย PGS เกษตรอินทรีย์เชียงราย

การรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก เริ่มต้นจากกระบวนการสัมภาษณ์ จากนั้นเข้าไปสังเกตอย่างมีส่วนร่วมกับกิจกรรมของชุมชน ดำเนินการค้นหาและคัดเลือกชุมชนต้นแบบโดยใช้กระบวนการอ้างอิงด้วยบุคคล (Snowball Sampling) ซึ่งเป็นการเลือกโดยอาศัยการแนะนำของผู้ให้ข้อมูลที่ได้เก็บข้อมูลไปแล้วต่อ ๆ ไป จนกระทั่งข้อมูลอิ่มตัว และมีการจัดเวทีชุมชนเพื่อสนทนากลุ่มในประเด็นกระบวนการและเงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนานวัตกรชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนจังหวัดเชียงราย และเวทีถอดบทเรียนการพัฒนานวัตกรชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

2) เครื่องมือวิจัยและกระบวนการรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ใช้แบบบันทึกประเด็นการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาของชุมชน พัฒนาจากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดโครงร่างคำถามที่ต้องการ ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย เฉพาะเจาะจงตามเป้าหมายของการวิจัย กำหนดขอบเขตตามประเด็น ให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์การวิจัย และพิจารณาทบทวนหลังจากที่ได้เรียบเรียงข้อคำถามเสร็จเรียบร้อยแล้วอีกครั้งเพื่อหาข้อบกพร่องที่ควรปรับปรุงแก้ไข และให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบเครื่องมือวิจัย ร่วมกับการตรวจสอบพิจารณาความสมเหตุสมผลเชิงเนื้อหา (Content validity) ก่อนนำไปใช้ในการรวบรวมข้อมูลจริง จากผู้เชี่ยวชาญในการทำวิจัย 1) ด้านการศึกษา 2)

ด้านสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา และ 3) ด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เกี่ยวกับชุมชน จำนวน 3 คนเป็นผู้ตรวจสอบ เพื่อที่จะได้นำข้อเสนอแนะและข้อวิพากษ์มาปรับแบบสัมภาษณ์และประเด็นการสนทนากลุ่มให้ดียิ่งขึ้น

กระบวนการรวบรวมข้อมูลสามารถสรุปตามขั้นตอนดำเนินงาน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การออกแบบการวิจัย เป็นทบทวนวรรณกรรม แนวคิดที่เกี่ยวข้องการพัฒนาเครื่องมือวิจัย ตรวจสอบ กำหนดกรอบนิยามเฉพาะของนวัตกรชาวบ้านและชุมชนต้นแบบ และวางแผนตลอดทั้งกระบวนการดำเนินงานวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 การค้นหา ประสานงาน และสำรวจข้อมูลขั้นต้น เป็นการลงพื้นที่และทำความเข้าใจบริบทจังหวัดเชียงราย ค้นหานวัตกรชาวบ้านจากการแนะนำ บุคคลอ้างอิง และเกณฑ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก มีการประสานงานขอเข้าพบ ทำความรู้จักและสำรวจข้อมูลขั้นต้น จากนั้นนัดหมายการสัมภาษณ์

ขั้นตอนที่ 3 การลงภาคสนาม เป็นการดำเนินงานในพื้นที่ชุมชนต้นแบบ เข้าศึกษาปรากฏการณ์ โดยสัมภาษณ์และสังเกตจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน โดยการดำเนินวิจัยครั้งนี้ ใช้เวลาในการดำเนินงานพื้นที่ภาคสนามกว่า 2 ปี

ขั้นตอนที่ 3 การจัดเวทีชุมชนเพื่อสนทนากลุ่มวิเคราะห์กระบวนการและเงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนานวัตกรชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนจังหวัดเชียงรายร่วมกันกับผู้ให้ข้อมูลหลัก นวัตกรชาวบ้านและภาคีเครือข่ายทั้งหมด

ขั้นตอนที่ 4 การจัดเวทีถอดบทเรียนการพัฒนานวัตกรชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการร่วมตรวจสอบข้อมูลใน 6 พื้นที่ชุมชนต้นแบบและรับรองผลการพัฒนานวัตกรชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

3) การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลตามหลักการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) 3 ขั้นตอน คือ 1) การลดข้อมูล (Data deduction) เป็นกระบวนการจัดการข้อมูล การเปลี่ยนแปลงข้อมูลดิบให้พร้อมนำไปใช้ โดยดำเนินการไปพร้อม ๆ กับการรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการสรุป การจัดกลุ่ม ร่างหัวข้อย่อย และจำแนกกลุ่มข้อมูล 2) การจัดรูปแบบข้อมูล (Data display) เป็นการสร้างรูปแบบการนำเสนอข้อมูลที่เข้าใจได้ง่าย สร้างผังเชื่อมโยงความสัมพันธ์การพัฒนานวัตกรชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน และ 3) การร่างข้อสรุปและการยืนยัน (Conclusion drawing and verification) เป็นการตีความทำความเข้าใจ รูปแบบความสัมพันธ์เป็นข้อสรุปที่ได้รับการตรวจสอบความ

เที่ยงตรง มีการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data triangulation) ร่วมกับผู้ให้ข้อมูลหลัก สู่ข้อสรุป ชุมชนต้นแบบ กระบวนการสร้างนวัตกรชาวบ้าน และเงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนานวัตกรชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

สามารถแสดงได้ดังแผนภาพกระบวนการวิจัย ดังนี้

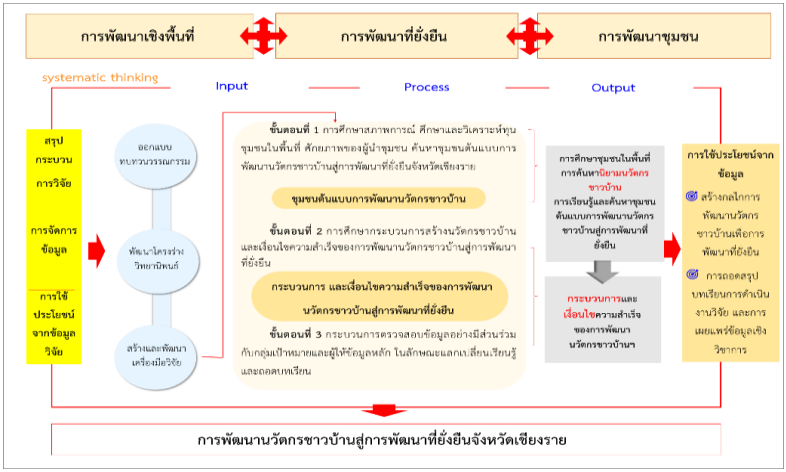

Figure 1 แผนภาพกระบวนการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

1. การค้นหาชุมชนต้นแบบการพัฒนานวัตกรชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนจังหวัดเชียงราย

ผู้วิจัยลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อรวบรวมข้อมูลชุมชนต้นแบบที่จะมีนวัตกรชาวบ้านซึ่งเป็นแกนนำชุมชน ที่ได้รับการยอมรับ มีองค์ความรู้และทักษะต่าง ๆ เพื่อนำสู่กระบวนการวิจัยเพื่อพัฒนาศักยภาพและสร้างนวัตกรชาวบ้านจากพื้นฐานภูมิปัญญาและทุนชุมชน รวมถึงชุมชนที่มีแนวปฏิบัติที่ดี สู่ความสำเร็จในการพัฒนา (Best Practice) พบว่าชุมชนในพื้นที่จังหวัดเชียงรายที่สามารถเป็นชุมชนต้นแบบนวัตกรรมสังคมและชุมชนแห่งการเรียนรู้ ที่มีความสอดคล้องกับการจัดการชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และเป็นชุมชนที่ได้รับการยอมรับในระดับจังหวัดในการเป็นต้นแบบในด้านสังคมวัฒนธรรม การจัดการสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาเศรษฐกิจ ประกอบด้วย 6 ชุมชนต้นแบบ

การค้นหาชุมชนต้นแบบการพัฒนานวัตกรชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนจังหวัดเชียงราย พบว่า ชุมชนต้นแบบการพัฒนานวัตกรชาวบ้านจังหวัดเชียงรายที่มีความโดดเด่น

สามารถเป็นชุมชนต้นแบบนวัตกรรมสังคม เป็นชุมชนที่ได้รับการยอมรับในระดับจังหวัดในการเป็นต้นแบบในด้านสังคมวัฒนธรรม การจัดการสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก จึงได้คัดเลือกจากข้อมูลเชิงประจักษ์ในพื้นที่ ที่มีความเป็นชุมชนต้นแบบและมีจำนวนนวัตกรชาวบ้านเป็นแกนนำในการจัดการชุมชนสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ประกอบด้วย 6 ชุมชน คือ 1) บ้านป่าแหย่ง ตำบลห้วยสัก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย 2) บ้านเมืองรวง ตำบลแม่กรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย 3) บ้านปางสา อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย 4) บ้านดอยสะโง้ ตำบลศรีดอนมูล อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย 5) บ้านสบสม และบ้านหาดไคร้ ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย และ 6) บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย โดยมีจุดเด่นและบริบทของชุมชน รวมถึงนวัตกรชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนี้

บ้านป่าแหย่ง ตำบลห้วยสัก อำเภอเมือง เชียงราย เป็นหมู่บ้านในตำบลที่มีจำนวนหมู่บ้านมากที่สุดของประเทศไทย คือ ตำบลห้วยสัก ประกอบด้วย 30 หมู่บ้าน ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2443 มีสถานที่สำคัญ ได้แก่ หอพิพิธภัณฑ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นล้านนาบ้านป่าแหย่ง-ร้องหวาย ซึ่งมีนวัตกรชาวบ้านที่มีความโดดเด่นด้านภูมิปัญญา และประวัติศาสตร์ชุมชนรวมถึงนวัตกรชาวบ้านที่ขับเคลื่อนด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมจากปัญหาขยะในชุมชนสู่การเป็นที่รู้จักจากการส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ สอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน ในกระบวนการดำเนินงานผลสำเร็จของการจัดการชุมชนที่มีแนวคิดมาจากการจัดการปัญหา “ขยะ” ในชุมชน ซึ่งมีพื้นที่ส่วนหนึ่งเป็นบ่อรับขยะฝังกลบของพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย ดังนั้นจึงมีผลกระทบทั้งด้านกายภาพ สิ่งแวดล้อม และสุขภาพ รวมถึงปัญหาเรื่องการจัดการน้ำในพื้นที่ ผู้นำและตัวแทนชุมชนจึงอาศัยการริเริ่มความร่วมมือของชุมชนในการจัดการปัญหาด้วยการคัดแยกขยะต้นทาง และการระดมทุนในระดับหมู่บ้าน ก่อตั้งธนาคารขยะทองคำ ที่มีผลการดำเนินงานในปัจจุบันเป็นที่ประจักษ์และเป็นต้นแบบระดับจังหวัดในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยมีเครือข่ายความรู้ที่เป็นแกนนำที่ทำให้เกิดการส่งเสริมการถ่ายทอดและเรียนรู้ด้านเทคโนโลยีการจัดการสิ่งแวดล้อมและคำนึงถึงการจัดการขยะอย่างยั่งยืน ตั้งแต่ระดับเทคโนโลยีชุมชนและรองรับเทคโนโลยีใหม่ ๆ อยู่เสมอ ซึ่งคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมระดมทุนและความสามารถร่วมบริหารจัดการให้เกิดผลกำไรทั้งที่เป็นรูปแบบทุนชุมชนประเภททรัพย์และทุนชุมชนประเภททรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ได้รับการอนุรักษ์ หวงแหนจากทุกคนในชุมชน

บ้านเมืองรวง ตำบลแม่กรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย เริ่มก่อตั้งหมู่บ้านเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2397 ประชาชนส่วนใหญ่เป็นคนท้องถิ่นและกลุ่มชาติพันธุ์ จะมีกลุ่มคนล้านนา กลุ่มชาติพันธุ์อาข่า และกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ ใกล้กับสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ ๆ ของจังหวัด เช่น วัดร่องขุ่น สิงห์ปาร์ค เป็นต้น ในปัจจุบันบ้านเมืองรวงอยู่ในความสนใจและเป็นที่รู้จักในนามหมู่บ้านท่องเที่ยว เป็นชุมชนต้นแบบในการสร้างนวัตกรชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจชุมชนจากฐานทุนทางสังคมวัฒนธรรมที่นำเอาการท่องเที่ยวมาเป็นกลไกสำคัญ มีรูปแบบการจัดการธุรกิจของชุมชนที่รองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นที่ประจักษ์ สามารถเป็นต้นแบบนวัตกรรมทางสังคมให้กับชุมชนท่องเที่ยวอื่น ๆ ได้ เช่น ทักษะการเป็นผู้ประกอบการ การเตรียมความพร้อมรองรับการท่องเที่ยว วิถีวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม โดยการจะเป็นนวัตกรชาวบ้านนั้นจะต้องเป็นบุคคลต้นแบบที่สามารถใช้ความรู้ ประสบการณ์ ความรอบรู้ต่อการเปลี่ยนแปลงมาเพื่อจัดการชุมชนท่องเที่ยววิถีของตนเองในชุมชนที่พัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ พัฒนาสังคมวัฒนธรรม และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของบ้านเมืองรวงได้อย่างสมดุล

บ้านปางสา อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย มีลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นพื้นที่สูง มีแม่น้ำจันไหลผ่าน มีระยะทางห่างจากอำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย โดยประมาณ 40 กิโลเมตร คนในชุมชนชนส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ลีซู ลาหู่ และจีน ก่อตั้งหมู่บ้านช่วงปี พ.ศ. 2504 มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย พึ่งพิงธรรมชาติ และมีอาชีพหลักภาคการเกษตร นวัตกรชาวบ้านที่บ้านปางสาถูกหล่อหลอมขึ้นมาและพัฒนาศักยภาพสู่การเป็นบุคคลขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืน จากรากฐานจากความเป็นชุมชนพหุวัฒนธรรมบนพื้นที่สูง มีเรื่องราวองค์ความรู้ที่มาจากสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ตามหลักการพัฒนาเชิงบูรณาการทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม สัมพันธ์กับหลักพัฒนศึกษาที่นำการศึกษาพัฒนาคน โดยมีข้อมูลด้านการพัฒนาหมู่บ้านเมื่อปี พ.ศ. 2516 ในการร่วมสร้างโรงเรียนและจัดการเรียนการสอนโดยเด็กเรียนกลางวันและกลางคืนมีการศึกษาผู้ใหญ่ มีการแก้ไขปัญหาเรื่องปลูกฝิ่นเช่นเดียวกับชุมชนชาวเขาอื่น ๆ ที่อยู่ในละแวกเดียวกันเนื่องจากเป็นพื้นที่ชายแดน และประสบปัญหาด้านสาธารณสุข พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ได้เสด็จมาเยือนหมู่บ้านปางสาช่วงปี พ.ศ. 2522 เกิดการพัฒนาการศึกษาและระบบน้ำประปา ส่งเสริมนวัตกรรมการเกษตรบนพื้นที่สูง และทำให้เด็กและเยาวชน เข้าถึงโอกาสต่าง ๆ ชาวบ้านมีคุณภาพ

ชีวิตที่ดีขึ้น และเป็นเรื่องราวที่นวัตกรชาวบ้านของบ้านปางสาใช้กระบวนการจัดการและทรัพยากรชุมชนด้วยวิถีการทำเกษตรแบบพอเพียง และน้อมนำหลักการทรงงานและศาสตร์พระราชามาปฏิบัติจากรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบัน และมีจุดเด่นความสำเร็จในด้านความมั่นคงทางอาหาร การจัดเก็บเมล็ดพันธุ์ และรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายสุขภาวะชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ที่มีการทำงานร่วมกันของนวัตกรชาวบ้าน หน่วยงานพัฒนาเอกชน และหน่วยงานภาครัฐ

บ้านดอยสะโง้ ตำบลศรีดอนมูล อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เป็นชุมชนมีกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าเป็นส่วนใหญ่ มีประวัติศาสตร์ชุมชนกล่าวถึงการอพยพตั้งถิ่นฐานที่เรียกตามภาษาถิ่นว่า “โกจอสะโง้” โดยคำว่า “โกจอ” หมายถึง ภูเขา หรือดอย และคำว่า “สะโง้” แปลว่า “ช้างงู” ก่อตั้งหมู่บ้านเมื่อ พ.ศ. 2456 ในช่วงแรกของการตั้งหมู่บ้าน มีปัญหาไร่เลื่อนลอย ขาดระบบสาธารณูปโภค รวมถึงโอกาสทางด้านการศึกษา และยิ่งไปกว่านั้น ประชาชนทั้งหมดในชุมชนเป็นบุคคลไร้สัญชาติ ทำให้ไม่กล้าที่จะเดินทางออกนอกพื้นที่หมู่บ้าน เนื่องจากเป็นกลุ่มชาติพันธุ์พูดภาษาไทยไม่ได้และอาศัยอยู่ติดกับพื้นที่ชายแดน ต่อมาได้มีการพัฒนาระบบการศึกษา ก่อตั้งโรงเรียนตชด.ในพื้นที่ ขับเคลื่อนการจัดระบบสัญชาติ และส่งเสริมความรู้และจัดแปลงสาธิตโดยศูนย์สงเคราะห์ชาวเขา ซึ่งพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ทรงพระราชดำเนินมายังพื้นที่ดอยสะโง้ พระราชทานเหรียญทดแทนบัตรประชาชน และในปี พ.ศ. 2521 ทรงให้จัดตั้งโครงการหลวงขึ้น ส่งผลให้วิถีชุมชนของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านดอยสะโง้ มีทักษะและรายได้จากการเกษตรที่ได้รับการส่งเสริมเป็นอาชีพหลักที่เลี้ยงดูชุมชน ในปัจจุบันบ้านดอยสะโง้ได้รับการส่งเสริมให้เป็นอีกหนึ่งพื้นที่รองรับการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงราย เป็นการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติที่มีความสวยงาม โดยนวัตกรชาวบ้านของที่นี่ให้นิยามถึงผู้นำที่พัฒนาความรู้และมีสัมมาชีพพึ่งตนเองได้ สามารถสร้างเครือข่าย นำพาชุมชนด้านการเกษตรและการท่องเที่ยว ทั้งการท่องเที่ยววิถีวัฒนธรรมชุมชน ส่วนใหญ่เป็นชาติพันธุ์อาข่า และการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ซึ่งเป็นพื้นที่สูง มีจุดชมวิวบางส่วนมองเห็นสามเหลี่ยมทองคำ แม่น้ำโขง และทะเลหมอก

บ้านสบสม และบ้านหาดไคร้ ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย เป็นสองชุมชนที่มีความสำคัญ จาก 14 หมู่บ้านในพื้นที่ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย อยู่ห่างจากตัวอำเภอเมืองเชียงราย โดยประมาณ 120 กิโลเมตร มีภูมินาม

พื้นบ้าน (Place Name) ที่มาจากระบบวิธีคิดทางวัฒนธรรมของชาวบ้าน ที่มีความหมายและสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับการตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัย ได้แก่ “แม่น้ำโขง” ทั้งคำว่า “สบสม” และ “หาดไคร้” ล้วนผูกพันอยู่กับวิธีคิดทั้งทางด้านภูมิศาสตร์กายภาพ และประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของแม่น้ำโขง ปัจจุบันมีสถานที่สำคัญอันเป็นหมุดหมายที่สำคัญทางพื้นที่ (Land Mark) ของชุมชนสบสม-หาดไคร้ คือลานรูปปั้นที่ระลึกปลาบึก นวัตกรชาวบ้านของชุมชนนี้มีการพัฒนาศักยภาพตนเองบูรณาการกับนิเวศวิทยาและภูมิปัญญาของพื้นที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวโยงและพึ่งพาทรัพยากรจากแม่น้ำโขงเป็นหลัก เป็นแหล่งปัจจัยขั้นพื้นฐานด้านทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ซึ่งบริเวณน้ำโขงบ้านหาดไคร้เป็นแหล่งเกิดของสาหร่ายไกที่สำคัญแห่งหนึ่ง ในอดีตมีสาหร่ายเกิดบริเวณนี้จำนวนมาก จนบ้านหาดไคร้กลายเป็นที่รู้จักในเรื่องไก ได้รับการยกย่องเป็นอาหารประจำจังหวัดจากการคัดเลือกและส่งเสริมด้านวัฒนธรรม ทั้งในมิติองค์กรภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่ การพัฒนานวัตกรชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนบ้านสบสม และบ้านหาดไคร้ จึงเป็นภาพสะท้อนของภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของคนที่อยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างเกื้อกูลตลอดจนกลไกความร่วมมือ และเครือข่ายการพัฒนา

บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย อยู่ใกล้กับบริเวณที่ตั้งพระตำหนักดอยตุง และวัดพระธาตุดอยตุง ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดเชียงราย ภายในหมู่บ้านมีลำน้ำตัดผ่านกลางหมู่บ้าน ซึ่งเป็นแหล่งน้ำสำคัญที่ชาวบ้านน้ำบ่อขาวใช้ในการอุปโภคบริโภค ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไตหย่า คือกลุ่มชาติพันธุ์ไตกลุ่มหนึ่งที่มีถิ่นฐานเดิมอยู่ที่ตำบลโมซาเจียง อำเภอซินผิง จังหวัดยิ่วซี มณฑลยูนนาน ซึ่งอยู่ทางตอนบนของแม่น้ำแดง ชาวจีนเรียกคนกลุ่มนี้ว่า “ฮวาเย่าไต” พบว่า บ้านน้ำบ่อขาวเป็นหนึ่งเดียวของพื้นที่ที่มีการรวมกลุ่มของชาวไตหย่าในประเทศไทย มีความเชื่อความศรัทธาในหลักคำสอนของพระผู้เป็นเจ้าเป็นจุดศูนย์กลางในการดำเนินชีวิต โดยนวัตกรชาวบ้านเป็นผู้นำที่ที่เน้นการมีส่วนร่วมและการรวมกลุ่ม ประกอบไปด้วยกลุ่มการทำนาข้าว กลุ่มทำนากก กลุ่มหัตกรรมการทอเสื่อกก กลุ่มแม่บ้านชุมชนไตหย่า กลุ่มพึ่งตนเองภายใต้การดำเนินการของคริสตจักรนทีธรรม สนับสนุนการสร้างรายได้แก่สมาชิกในกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เช่น ออมทรัพย์ ร้านค้า กลุ่มของที่ระลึกตุ๊กตาไตหย่า และกลุ่มอบสมุนไพร เป็นต้น การสร้างนวัตกรชาวบ้านสู่ความยั่งยืนในนิยามของชุมชนบ้านน้ำบ่อขาวให้ความสำคัญกับกระบวนการสร้างคนจากทุนชุมชนในพื้นที่และนวัตกรรมทางสังคมที่เป็นกุญแจสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งของวิถีชีวิตที่ผสมผสานกับการจัดการเศรษฐกิจของ

ชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง และจัดการปัญหาสังคมในมิติที่หลากหลายได้

Table 1 สรุปผลการค้นหาชุมชนต้นแบบการพัฒนานวัตกรชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนจังหวัดเชียงราย

จังหวัดเชียงราย	ชุมชนต้นแบบ	ความเป็นชุมชนต้นแบบการพัฒนานวัตกรชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน	จำนวนนวัตกรชาวบ้าน
18 อำเภอในจังหวัดเชียงราย	**บ้านป่าแหย่ง** ตำบลห้วยสัก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย	**ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม** การจัดการชุมชน “พึ่งตนเอง” สู่หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงดีเด่น และรูปธรรมของความสำเร็จ “ธนาคารขยะทองคำ”	3
	บ้านเมืองรวง ตำบลแม่กรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย	**ความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ** หมู่บ้านจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ชุมชนคุณธรรม และความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจองค์รวมจากความร่วมมือของคนในชุมชน	1
	บ้านปางสา ตำบลป่าตึง อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย	**ความยั่งยืนด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม** ประวัติศาสตร์ชุมชน สู่ความสำเร็จจากการขับเคลื่อนความมั่นคงทางอาหารของชุมชนเพื่อส่งเสริมสุขภาวะชุมชนชาติพันธุ์	3
	บ้านดอยสะโง้ ตำบลศรีดอนมูล อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย	**ความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจและสังคม** รากฐานการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนบนพื้นที่สูง ผลสำเร็จการพึ่งตนเองสู่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากด้านการท่องเที่ยว	2
	บ้านสบสม และ**บ้านหาดไคร้** ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย	**ความยั่งยืนด้านสังคมวัฒนธรรม** การอยู่ร่วมกันของคนริมฝั่งแม่น้ำโขง การจัดการทรัพยากรชุมชน และกระบวนการความร่วมมือชุมชนสู่การฟื้นฟูชุมชนวัฒนธรรม	2
	บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย	**ความยั่งยืนด้านสังคม** ความเข้มแข็งของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไตหย่ากับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน	2

2. กระบวนการสร้างนวัตกรชาวบ้านของชุมชนต้นแบบจังหวัดเชียงราย

ผลการศึกษากระบวนการสร้างนวัตกรชาวบ้านของชุมชนต้นแบบจังหวัดเชียงราย เริ่มจากการสร้างนิยามร่วมของนวัตกรชาวบ้านจังหวัดเชียงราย ที่สอดคล้องกับบริบทของจังหวัดที่มีความโดดเด่นด้านทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิศาสตร์ และมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ได้ชื่อว่าเป็นพื้นที่ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์กว่า 30 ชาติพันธุ์ นวัตกรชาวบ้านจึงเป็นตัวแทนภาพของผู้นำนักพัฒนา เป็นผู้ที่มีบทบาทในการนำพาชุมชนสู่การพัฒนาและการเปลี่ยนแปลง มีบทบาทสำคัญต่อการบริหารจัดการและกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนให้อยู่ดี มีสุขได้ โดยนวัตกรชาวบ้านในที่นี้ เป็นนวัตกรจากพื้นฐานภูมิปัญญาและทุนชุมชนของนวัตกรชาวบ้านในการจัดการชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนจังหวัดเชียงราย ซึ่งทั้ง 6 ชุมชน มีเป้าหมายในด้านการพัฒนา “คน” ในการเป็นนวัตกรชาวบ้านที่จะเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงและขับเคลื่อนสังคมเชียงรายยั่งยืน โดยในการวิจัยครั้งนี้นำเสนอชุมชนต้นแบบในพื้นที่ทั้งด้านการพัฒนาที่มีดุลยภาพอย่างบูรณาการในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม และทุนชุมชนที่ส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน

กระบวนการสร้างนวัตกรชาวบ้านของชุมชนต้นแบบจึงประกอบไปด้วยกระบวนการเรียนรู้ องค์ความรู้ ภูมิปัญญาในการส่งเสริมนวัตกรชาวบ้าน กระบวนการทางสังคมของผู้นำ และกระบวนการเสริมพลังภาคีเครือข่ายที่แสดงถึงทุนชุมชน ภูมิปัญญาตามบริบทของพื้นที่ต้นแบบในการสร้างและพัฒนานวัตกรชาวบ้านในการจัดการชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน สามารถเสริมพลังเชิงบวก มีการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็ง โดยสามารถสรุปกระบวนการสร้างนวัตกรชาวบ้านของชุมชนต้นแบบจังหวัดเชียงราย ดังตาราง

Table 2 กระบวนการสร้างนวัตกรชาวบ้านของชุมชนต้นแบบจังหวัดเชียงราย

กระบวนการการสร้างนวัตกรชาวบ้านฯ	**ชุมชนต้นแบบ**	**ความสำเร็จของการสร้างนวัตกรชาวบ้านของชุมชนต้นแบบจังหวัดเชียงรายสู่ความยั่งยืน**
1. กระบวนการเรียนรู้องค์ความรู้ ภูมิปัญญาในการส่งเสริมนวัตกรชาวบ้าน	บ้านป่าแหย่ง	ภูมิปัญญาของชุมชน ในการจัดการขยะความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม
	บ้านเมืองรวง	การแลกเปลี่ยนเรียนรู้องค์ความรู้ใหม่ ๆ และการบูรณาการสู่ความยั่งยืนเกี่ยวกับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจฐานราก
	บ้านปางสา	ชุมชนพหุวัฒนธรรมที่มีพลังของชุมชนชาติพันธุ์ และประวัติศาสตร์ชุมชน

Table 2 กระบวนการสร้างนวัตกรชาวบ้านของชุมชนต้นแบบจังหวัดเชียงราย

กระบวนการการสร้างนวัตกรชาวบ้านฯ		ชุมชนต้นแบบ	ความสำเร็จของการสร้างนวัตกรชาวบ้านของชุมชนต้นแบบจังหวัดเชียงรายสู่ความยั่งยืน
		บ้านดอยสะโง้	กระบวนการเรียนรู้จากฐานภูมิปัญญาและทุนชุมชนส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน
		บ้านสบสม-หาดไคร้	กระบวนการความสำเร็จด้านการเรียนรู้ องค์ความรู้ ภูมิปัญญาในการส่งเสริมนวัตกรชาวบ้านจากการอยู่ร่วมกันของชุมชนกับทรัพยากรธรรมชาตินิเวศแม่น้ำโขง และชุมชนเมืองเก่า
		บ้านน้ำบ่อขาว	ภูมิปัญญาในการส่งเสริมนวัตกรชาวบ้านในด้านเสริมความเข้มแข็งทุนชุมชนจากภูมิปัญญา
2.	กระบวนการทางสังคมของผู้นำ	บ้านป่าแหย่ง	ต้นแบบการจัดการสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วม
		บ้านเมืองรวง	การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การสื่อสาร และการจัดการเชิงธุรกิจที่สามารถเป็นต้นแบบ
		บ้านปางสา บ้านดอยสะโง้ และบ้านน้ำบ่อขาว	กระบวนการทางสังคมที่มีจุดเน้นพลังการมีส่วนร่วมและความเป็นชุมชนพหุวัฒนธรรม
		บ้านสบสม-หาดไคร้	กระบวนการทางสังคมที่ยกระดับด้านอัตลักษณ์อาหารของชุมชน และการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
3.	กระบวนการเสริมพลังภาคีเครือข่าย	บ้านป่าแหย่ง และบ้านเมืองรวง	กระบวนการเสริมพลังภาคีเครือข่ายจากหน่วยงานภาครัฐ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง
		บ้านน้ำบ่อขาว	กิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม ความเชื่อและการเสริมพลังความเป็นชาติพันธุ์ไตหย่า
		บ้านปางสา และบ้านดอยสะโง้	ทุนทางสังคมในการอนุรักษ์ป่าไม้ การดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผ่านกิจกรรมของภาคี

Table 2 กระบวนการสร้างนวัตกรชาวบ้านของชุมชนต้นแบบจังหวัดเชียงราย

กระบวนการการสร้างนวัตกรชาวบ้านฯ	ชุมชนต้นแบบ	ความสำเร็จของการสร้างนวัตกรชาวบ้านของชุมชนต้นแบบจังหวัดเชียงรายสู่ความยั่งยืน
	บ้านสบสม-หาดไคร้	เครือข่ายด้านการเกษตรและด้านการท่องเที่ยว ความร่วมมือในการขับเคลื่อนเชิงเศรษฐกิจควบคู่ไปกับวัฒนธรรมชุมชนอย่างบูรณาการ

3. เงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนานวัตกรชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

จากผลการวิจัยข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าเงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนานวัตกรชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนจังหวัดเชียงราย จากชุมชนต้นแบบทั้ง 6 ชุมชน มีจุดร่วม คือการนิยามนวัตกรชาวบ้าน และปัจจัยสำคัญจากผลลัพธ์ความสำเร็จที่มีอยู่ในทุกชุมชน สามารถสรุปเงื่อนไขที่สำคัญ 4 เงื่อนไขความสำเร็จ (Input) ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ 1) องค์ความรู้ของนวัตกรชาวบ้าน 2) ภาวะผู้นำกับการพัฒนา 3) การสร้างภาคีเครือข่าย 4) การพัฒนาองค์ความรู้การพัฒนาที่ยั่งยืน สอดคล้องกับผลวิจัยด้านกระบวนการความสำเร็จ (Process) เพื่อสามารถสร้างนวัตกรชาวบ้าน (Output) ที่เป็นการพัฒนานวัตกรชาวบ้านในการจัดการชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Outcome) เงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนานวัตกรชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน จึงสรุปได้ดังนี้

Table 3 เงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนานวัตกรชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนจังหวัดเชียงราย

เงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนานวัตกรชาวบ้านฯ	ชุมชนต้นแบบ	ความสำเร็จของการสร้างนวัตกรชาวบ้านในการจัดการชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
1. องค์ความรู้ของนวัตกรชาวบ้าน	บ้านป่าแหย่ง	นวัตกรรม และการประยุกต์ด้านการจัดการขยะ การมีส่วนร่วมและภาคีเครือข่าย
	บ้านเมืองรวง	การท่องเที่ยวโดยชุมชน การจัดการแหล่งเรียนรู้ เพื่อรองรับการท่องเที่ยว
	บ้านปางสา	การมีส่วนร่วม การเสริมพลัง การอนุรักษ์ทรัพยากร วิถีเกษตรอินทรีย์

Table 3 เงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนานวัตกรชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนจังหวัดเชียงราย

เงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนานวัตกรชาวบ้านฯ	**ชุมชนต้นแบบ**	**ความสำเร็จของการสร้างนวัตกรชาวบ้านในการจัดการชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน**
		การพัฒนาและการประกอบการทางสังคม
	บ้านดอยสะโง้	การมีส่วนร่วม การเสริมพลัง การท่องเที่ยวโดยชุมชน นวัตกรรมทางการเกษตร
	บ้านสบสม-หาดไคร้	ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับทรัพยากรธรรมชาติ
	บ้านน้ำบ่อขาว	การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน การประกอบการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
2. ภาวะผู้นำกับการพัฒนา	บ้านป่าแหย่ง บ้านเมืองรวง	ภาวะผู้นำ การจัดการชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท
	บ้านน้ำบ่อ บ้านดอยสะโง้ บ้านปางสา	การจัดการชุมชนพหุวัฒนธรรม การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับความรับผิดชอบต่อสังคมและการพัฒนา
	บ้านสบสม-หาดไคร้	การเสริมพลังเพื่อการนำทุนชุมชนสู่การพัฒนาในมิติเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม (ระบบนิเวศแม่น้ำโขง)
3. การสร้างภาคีเครือข่าย	บ้านป่าแหย่ง	กระบวนการเสริมพลังจาก 1) หน่วยงานภาครัฐ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และ 2) ภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง
	บ้านน้ำบ่อขาว	กิจกรรมบูรณาการภูมิปัญญาของชาวไทหย่าในด้านเศรษฐกิจ สังคม และความเชื่อ มีจุดเน้นภาคีเครือข่าย 1) ภาคประชาสังคม 2) ภาคเอกชน และการหนุนเสริมจาก 3) ภาครัฐ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น
	บ้านปางสา บ้านสบสม-หาดไคร้ และบ้านดอยสะโง้	การสร้างภาคีในมิติทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการเกษตรและการท่องเที่ยว ในเครือข่าย 1) ภาครัฐ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น 2) ภาคประชาสังคม

Table 3 เงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนานวัตกรชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนจังหวัดเชียงราย

เงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนานวัตกรชาวบ้านฯ	**ชุมชนต้นแบบ**	**ความสำเร็จของการสร้างนวัตกรชาวบ้านในการจัดการชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน**
		3) ภาควิชาการ และ 4) ภาคเอกชน
4. การพัฒนาองค์ความรู้การพัฒนาที่ยั่งยืน	บ้านเมืองรวง บ้านดอยสะโง้	นวัตกรชาวบ้านกับการพัฒนาที่ยั่งยืนที่มีจุดเน้นในมิติเศรษฐกิจ
	บ้านสบสม-หาดไคร้ บ้านปางสา บ้านน้ำบ่อขาว	นวัตกรชาวบ้านกับการพัฒนาที่ยั่งยืนที่มีจุดเน้นในมิติสังคมวัฒนธรรม
	บ้านป่าแหย่ง บ้านปางสา บ้านสบสม-หาดไคร้	นวัตกรชาวบ้านกับการพัฒนาที่ยั่งยืนที่มีจุดเน้นในมิติสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรชุมชน

ดังนั้น สรุปผลการวิจัยพบว่า มี 6 ชุมชนต้นแบบการพัฒนานวัตกรชาวบ้านจังหวัดเชียงรายที่มีส่วนร่วมกับภาคีเครือข่ายการพัฒนาศักยภาพบุคคลให้เป็นแกนนำ ผู้นำ นักพัฒนาบนพื้นฐานทุนและภูมิปัญญาของชุมชนที่หมายถึงนวัตกรชาวบ้าน โดยมีกระบวนการสร้างนวัตกรชาวบ้านในการเรียนรู้ภูมิปัญญา ผ่านกระบวนการทางสังคมของผู้นำ และเสริมพลังภาคีเครือข่าย ส่วนเงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนานวัตกรชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ได้แก่ องค์ความรู้ ภาวะผู้นำกับการพัฒนา การสร้างภาคีเครือข่าย และการพัฒนาองค์ความรู้การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีการรับรองและร่วมสรุปในเวทีถอดบทเรียนการพัฒนานวัตกรชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างเป็นรูปธรรม

อภิปรายผล

ผลการศึกษาครั้งนี้ สามารถสรุปได้ว่านวัตกรชาวบ้านเกิดจากผลลัพธ์การทำงานด้านการพัฒนาในชุมชน และมีความสำคัญต่อคุณภาพชีวิตรวมถึงเป็นผู้ที่สามารถย่อมสามารถสร้างความเข้มแข็งและความเปลี่ยนแปลงให้กับชุมชนของตนเองในทางที่ดีขึ้น โดยมีความเป็นผู้นำ ซึ่งจะต้องเป็นผู้นำทั้งความคิด ปัญญา ศรัทธา และเป็นตัวอย่างที่ดีในการปฏิบัติจนเกิดผลเป็นชุมชนเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ ซึ่งหนึ่งในกระบวนการสร้างนวัตกรชาวบ้าน รวมถึงเงื่อนไขความสำเร็จ คือ กระบวนการที่สร้างขึ้นจากบทบาทหรือภาวะผู้นำ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Giovany (2014) ในมิตินวัตกรรมสังคม ที่ปัจจัย

สำคัญต่อความสำเร็จของงานและองค์การ ประกอบด้วยปัจจัยสำคัญคือผู้นำ รวมถึงผลการศึกษาด้านงานพัฒนาชุมชนและการพัฒนาสังคม ซึ่งมีความเชื่อว่าผู้นำไม่ได้เป็นมาโดยกำเนิด แต่เป็นบทบาทและสถานภาพที่สามารถสร้างขึ้นได้จากทำงาน การเป็นผู้นำจึงเป็นเรื่องที่เรียนรู้ได้ ภาวะผู้นำจึงเป็นกระบวนการอิทธิพลที่ช่วยให้สามารถบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาได้ และสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาศักยภาพผู้นำในชุมชน จึงเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญในแผนยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาระดับชาติของสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (Highland Research and Development Institute (Public Organization), 2013) การสร้างผู้นำชุมชนสู่การพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงและสามารถนำพาชุมชนให้เกิดการสร้างสรรค์อย่างมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างมีดุลยภาพ ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ที่เรียกว่า “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” อย่างแท้จริง และแน่นอนว่า กระบวนการสร้างและพัฒนาศักยภาพผู้นำ เพื่อเป็น “นวัตกร” นั้น จะต้องบูรณาการกับการพัฒนาหลายภาคส่วน การบรรลุเป้าหมายอย่างน้อย 3 กลไกการพัฒนาชุมชน คือ 1) สร้างพลังชุมชน 2) สร้างระบบจัดการความรู้และ 3) สร้างระบบบริหารจัดการชุมชนที่ดี

เงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนานวัตกรชาวบ้าน จึงเป็นกระบวนการในการพัฒนาผ่านคนที่อาศัยอยู่ในชุมชน ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม การเรียนรู้ร่วมกันและร่วมกันพัฒนาโดยอาศัยทรัพยากรและทุนที่มีอยู่ในชุมชน และการหนุนเสริมจากหน่วยงานภาครัฐในลักษณะการมีส่วนร่วมจากภายในและภายนอก จึงเป็นกระบวนการสำคัญที่นำสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน “ผู้นำการพัฒนา” จะเป็นบุคคลสำคัญ สู่การพัฒนาคุณสมบัติและเงื่อนไขความสำเร็จของนวัตกรชาวบ้าน เช่นเดียวกับการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนานวัตวิถีชุมชนกับแผนยุทธศาสตร์ชาติฉบับที่ 12 โดยนำเสนอผลการวิจัยจากบริบทของการพัฒนานวัตวิถีชุมชนสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ในการนำไปสู่ความยั่งยืนของการพัฒนานวัตวิถีชุมชนในเรื่องของความมั่นคงตามกรอบแนวคิดความมั่นคงในมิติที่เกี่ยวข้องกับ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความก้าวหน้าและการผสมผสานทางเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการพัฒนานวัตวิถีโดยการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมไม่ว่าจะเป็นการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นฐานการพัฒนา (Komalamisr et al., 2019; Setkij, 2020) ดังนั้น นวัตกรชาวบ้าน จึงเปรียบเสมือนผู้ขับเคลื่อนนวัตกรรมของหมู่บ้านหรือชุมชน ซึ่งเป็นการทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยวิธีใหม่ และรวมถึงการเปลี่ยนแปลงทางความคิด การผลิต กระบวนการ (Program Management Unit on Area-Based Development

(PMU A), 2020) ซึ่งเงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนานวัตกรชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนจังหวัดเชียงราย จากผลการศึกษาครั้งนี้สอดคล้องของแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนกับการพัฒนาด้านสังคม และเครือข่ายการมีส่วนร่วม เป็นกลไกการพัฒนามิติด้านคนที่จะขับเคลื่อนสังคมให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs, SDG index, 2019; Luna-Nemecio, Tobón and Juárez-Hernández., 2020) โดยการจัดกลุ่มจังหวัดตามค่าดัชนีการพัฒนาที่ยั่งยืนระดับจังหวัด คำนวณจากข้อมูลตัวชี้วัดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDG Indicators) พบว่า จังหวัดเชียงรายจัดอยู่ในกลุ่มที่ 4 หรือกลุ่มที่มีค่าดัชนีผสมสูงกว่าเกณฑ์กลางของประเทศตามตัวชี้วัดการพัฒนาระดับจังหวัด ร้อยละ 46.57 (Thailand International Cooperation Agency (TICA), Office of the National Economic and Social Development Council on NESDC, 2021) ดังนั้นการพัฒนานวัตกรชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนจังหวัดเชียงราย จึงเป็นการค้นหาชุมชนต้นแบบ ศึกษากระบวนการและเงื่อนไขความสำเร็จ เพื่อการถอดบทเรียนองค์ความรู้และภูมิปัญญาจากนวัตกรชาวบ้านทั้ง 6 ชุมชนที่มีผลการพัฒนานวัตกรรมที่เหมาะสมกับบริบท เป็นชุมชนที่มีบรรยากาศการกระตุ้นกระบวนการเรียนรู้ใหม่ ๆ ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง โดยคนหลากหลายช่วงวัยสามารถที่จะร่วมกิจกรรมในนวัตกรรมชุมชนได้อย่างไม่แบ่งแยก ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงที่รุนแรงและผันผวนทางเศรษฐกิจ ปัญหาสภาพภูมิอากาศ หรือด้านทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ ซึ่งนวัตกรชาวบ้านในพื้นที่จะต้องมีกระบวนการทำงานร่วมกับเครือข่าย และมีแนวทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นบนหลักการพึ่งพาตนเอง ปรับวิธีคิด นำมาปฏิบัติและพัฒนาต่อยอดสู่ดุลยภาพของการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม หรือกล่าวได้ว่าคือการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยสอดคล้องกับงานวิจัยของภานนท์ คุ้มสุภา (Kumsubha, 2019) ซึ่งวิเคราะห์ปัจจัยด้านบวกที่ส่งเสริมการทำงานและปัจจัยด้านลบที่เป็นอุปสรรคของนวัตกรท้องถิ่นรุ่นใหม่ โดยนิยามนวัตกรว่าหมายถึงคนรุ่นใหม่ในท้องถิ่นที่เป็นผู้สร้างนวัตกรรมสำหรับแก้ปัญหาให้กับชุมชนของตนเอง และเพื่อนำเสนอแนวทางในการแพร่กระจายนวัตกรรมสู่ชุมชน โดยวิเคราะห์จากกรณีศึกษานวัตกรท้องถิ่นรุ่นใหม่ที่ประสบความสำเร็จ ซึ่งพบว่านวัตกรท้องถิ่นรุ่นใหม่ สามารถนำนวัตกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นไปเผยแพร่สู่เครือข่าย และใช้ความร่วมมือที่เกิดขึ้นสื่อสารถึงประโยชน์เชิงเปรียบเทียบ รวมทั้งแสดงผลของการใช้นวัตกรรมให้สังเกตได้กลับมายังชุมชนเพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือและเกิดการแพร่กระจายนวัตกรรมใน

ชุมชนมากขึ้น โดยสอดคล้องกับการพัฒนานวัตกรชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในการศึกษาครั้งนี้

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยครั้งนี้ สามารถนำเสนอเชิงนโยบายเป็นแนวทางการขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนจากนวัตกรชาวบ้าน หรือการพัฒนาคนได้ และนำสู่การใช้ประโยชน์เชิงการพัฒนา ดังนี้

1. การพัฒนานวัตกรชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนจังหวัดเชียงรายสามารถต่อยอดพัฒนาเป็นหลักสูตรกระบวนการกลุ่มฝึกอบรม เพื่อส่งเสริมการสร้างและพัฒนานวัตกรชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นรูปแบบหนึ่งที่จะสามารถขยายผลต่อยอดการพัฒนาแกนนำนักพัฒนาในพื้นที่จังหวัดเชียงรายทุกภาคส่วน

2. กระบวนการเงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนานวัตกรชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนจังหวัดเชียงราย สามารถต่อยอดขับเคลื่อนความร่วมมือ นโยบาย แผนยุทธศาสตร์ทั้งในระดับชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ภาครัฐและระดับภูมิภาค เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาศักยภาพของนวัตกรชาวบ้าน และเครือข่ายการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้น สู่การพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ที่เอื้อซึ่งกันและกันอย่างมีดุลยภาพ

3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยสู่การใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม ได้แก่

สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ สามารถนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์ในขยายผลกลไกที่จะเสริมสร้างขีดความสามารถและศักยภาพของบุคคล รวมทั้งหลักสูตรการเรียนรู้และพัฒนานวัตกรชาวบ้าน เพื่อประยุกต์ใช้ความรู้และทักษะในการเปลี่ยนแปลงและจัดการปัญหาในชุมชนสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด และองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย สามารถนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์ในด้านแนวทางการขับเคลื่อนส่งเสริมขีดความสามารถและศักยภาพของบุคคลในการพึ่งตนเอง สร้างชุมชนเข้มแข็ง มีสวัสดิการชุมชนที่รองรับสำหรับทุกกลุ่ม รวมถึงการดูแลกลุ่มเปราะบางในชุมชนอย่างใกล้ชิด ด้วยนวัตกรรมและภูมิปัญญาของชุมชน ตลอดจนการร่วมมือในลักษณะเครือข่ายระหว่างนวัตกรชาวบ้านและหน่วยงานส่งเสริมการพัฒนาภาครัฐ ภาคปกครองส่วนท้องถิ่น

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย เป็นภาคีส่วนการศึกษาและพัฒนาท้องถิ่น โดยสามารถต่อยอดแนวทางการพัฒนานวัตกรชาวบ้านสู่ความร่วมมือในการบริการวิชาการของมหาวิทยาลัยหนุนเสริมศักยภาพและความสามารถของนวัตกรชาวบ้าน และขยายผลในลักษณะของการสร้างนวัตกรจากนวัตกรในพื้นที่ (Train-The-Trainer) สามารถเพิ่มนวัตกรชาวบ้านที่มีคุณภาพสู่การร่วมขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืนได้

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ในการศึกษาครั้งต่อไปสามารถขยายผลการศึกษาเงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนานวัตกรชาวบ้านในพื้นที่ที่มีบริบทที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านสภาพกายภาพ และด้านสังคม วิถีวัฒนธรรม สู่การประยุกต์องค์ความรู้ภูมิปัญญาในแต่ละพื้นที่เชิงเปรียบเทียบ

2. การศึกษาครั้งต่อไปสามารถดำเนินการศึกษาเงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนานวัตกรชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนที่มีการออกแบบกระบวนการวิจัยที่หลากหลาย เช่น การวิเคราะห์องค์ประกอบ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ และการวิจัยเชิงนโยบาย เป็นต้น

References

Chantaranamchoo, N. (2020). **Development Education: Diversity of Paradigms for Sustainable Development**. [in Thai]. Bangkok: Wattana Panich Printing Co., LTD.

Giovany, C. S. (2014). Social innovation: Moving the field forward. A conceptual framework. **Technological Forecasting and Social Change**, **82** (2), 42-51.

Highland Research and Development Institute (Public Organization). (2013). **Developing the potential of community leaders and creating community networks.** https://www.hrdi.or.th/calendar/detail/2038

Jarumethiyan, C., & Watthano, T. (2018). Leadership and Community Development. [in Thai]. **Journal of MCU Peace Studies**, **6**, 527-538.

Jozelin M., Soto A., & Chizu S. (2019). Enacting Peasant Moral Community Economies for Sustainable Livelihoods: A Case of Women-led

Cooperatives in Rural Mexico. **Journal of World Development**, **115**, 120–131.

Komalamisr, P., Saengla, P., Pariyatikittiwong., Chattamalo, S., Malawamso, Y., & Thammaphon, C. (2019). The Development of Community Culture and the 12th National Strategic Plan. [in Thai]. **Journal of Buddhist Studies Vanam Dongrak**, **6** (1), 77-90.

Kumsubha, B., (2019). New Generation of Local Innovators and the Diffusion of Innovation in their Community. [in Thai]. **Dhurakij Pundit Communication Arts Journal**, **13** (2), 258-299.

Luna-Nemecio, Josemanuel., Tobón, Sergio., & Hernández, Luis Gribran Juárez. (2020). Sustainability is based on socioformation and complex thought or sustainable social development. **Environment and Sustainability Journal**, **2** (12), 1-8.

Prasunin, J. (2020). Development Promoting of Local Innovator in Banpangsa Community, Patueng Subdistrict, Maechan District, Chiang Rai Province. [in Thai]. **Journal of Social Research, 43** (2), 181-218.

Program Management Unit on Area-Based Development (PMU A). (2020). **Announcement of acceptance of research project proposals. Under the flagship initiative plan for 2021 "Innovation Community for Sustainable Development".** [in Thai]. https://nriis.go.th/NewsEventDetail.aspx?nid=6352

Rachakham, S., Intrawong, W., & Limpsurapong, C. (2014). The Relationship between Leadership, Knowledge Sharing, Team Work and Performance of OTOP Group Case Studies of Sanook group Province (Sakon Nakhon, Nakhon Phanom, Mukdahan). [in Thai]. **WMS Journal of Management Walailak University**, **3** (1), 56-64.

Salvia, A. L., et al. (2019). Assessing Research Trends related to Sustainable Development Goals: local and global issues. **Journal of Cleaner Production**, **208** (1), 841-849.

Setkij, W. (2020). Sustainable Community Development in the context of National Development. [in Thai]. **Burapha Journal of Political Economy**, **8** (1), 81-106.

SDG index. (2019). **Sustainable Development Report 2019.** https://www.sdgindex.org/reports/sustainable-develop.

Shrivastava, P., Smith, Mark S., O'Brien, K., & Zsolnai, L. (2020). Transforming Sustainability Science to Generate Positive Social and Environmental Change Globally. **One Earth Journal**, **2** (4), 329-340.

Simsin, C, Bunthongtheng, P., & Nakhunsong, T. (2014). Community Innovation for Lifelong Learning. [in Thai]. **Journal of Educational Administration Khon Kaen University**, **12** (1), 83-94.

Thailand International Cooperation Agency (TICA), Office of the National Economic and Social Development Council on NESDC. (2021). **Development indicators at the provincial level and groups of provinces.** https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=11681.

The Community Development Department. (2016). **Strategic plan of the Department of Community Development 2017-2021**. [in Thai]. Bangkok: Planning Division, The Community Development Department.

Wipawanich. S. (2016). **Development of a health promotion model according to the philosophy of sufficiency economy for community health**. Thesis, Education Development, Faculty of Education Silpakorn University.

Yuyuen, P., Phumota, A., & Sriyothin, S. (2017). Factors influencing being an innovator: a case study of PUNN products. **Proceedings of the national conference on public affairs administration, 4th time "The Manage Public Affairs under Thailand 4.0".** [in Thai]. 4 August 2017 at the College of Local Administration Khon Kaen University.